

LABKLĀJĪBAS POLITIKA KLIMATU SAUDZĒJOŠAI NĀKOTNEI

POLITIKAS VADLĪNIJAS KLIMATA POLITIKAI NODARBINĀTĪBAS UN GARANTĒTO PAMATPAKALPOJUMU JOMĀS

KOPSAVILKUMS POLITIKAS VEIDOTĀJIEM

Debatēs par ilgtspēju politikas veidotāji un komentētāji bieži vien uzskata, ka sociālajai un vides politikai ir atsevišķi vai pat pretrunīgi mērķi (Fritz & Koch, 2019; Otto & Gugushvili, 2020). Šādi uzskati kavē ilgtspējības mērķu sasniegšanu un ierobežo centienus nodrošināt labklājību visiem, vienlaikus sasniedzot klimata pārmaiņu mazināšanas mērķus. Tāpēc ir svarīgi apzināt labklājības un klimata politikas sinerģijas un izstrādāt integrētu pieeju sociāli ekoloģiskajām problēmām.

Šajā politikas kopsavilkumā izklāstītas labklājības politikas iniciatīvas, kas ir identificētas kā potenciāli risinājumi, lai veicinātu vienlīdzību un labklājību, vienlaikus samazinot oglekļa emisijas. Politikas apskats ir sagatavots, pamatojoties uz plašu literatūras pārskatu un ekspertu diskusijām, kas tika veiktas Eiropas programmas "Apvārnis 2020" projekta "1,5° C dzīvesveids ES" ietvaros. Ekspertu diskusijās kā vēlamu un īstenojami risinājumi tika izcelti **darba laika saīsināšana (DLS)** un **garantētie pamatpakalpojumi (GPP)**. Šie risinājumi ir būtiski, lai sasniegtu Parīzes nolīguma un ES Zaļā kursa mērķus, vienlaikus sabiedrībā mazinot sociālās spriedzes risku.

Gan DLS, gan GPP politika ir atkarīga no konteksta, tāpēc to sasniegtie rezultāti var būt lielā mērā atšķirīgi. Šajā politikas pārskatā ir sniegts zinātniski pamatots izklāsts par katras politiskās iniciatīvas oglekļa dioksīda emisiju samazināšanas iespējām, balstoties uz jaunākajiem zinātniskās literatūras avotiem par DLS un GPP sociālo ietekmi. DLS var būt gan taisnīgs, gan efektīvs, ja tiek samazināts visu darba ņēmēju darba laiks un ienākumi, vienlaikus iekļaujot valsts subsīdijas vai privātos mehānismus, lai kompensētu zaudētos ienākumus neaizsargātākajiem darba ņēmējiem. Lai efektīvi un taisnīgi samazinātu emisijas, visiem būtu jāstrādā mazāk, taču ne visiem būtu jāpelna mazāk. Savukārt GPP ir visefektīvākie, ja tie nodrošina vienlīdzīgu piekļuvi, tiek ieviesti ar viszemāko oglekļa dioksīda emisiju apjomu un nodrošināti demokrātiski, izmantojot pilsoņu asamblejas vai līdzīgus formātus. Piemēram, pašvaldības nodrošinātiem zemu emisiju mājokļiem, kas veidoti, balstoties uz koplietošanas principiem un konsultējoties ar vietējiem iedzīvotājiem, ir lielāks potenciāls būt ekoloģiski, politiski un ekonomiski ilgtspējīgiem.

NEPIECIEŠAMA INTEGRĒTA PIEEJA LABKLĀJĪBAS UN KLIMATA JOMĀ

- Efektīva klimata politika, piemēram, patēriņa samazināšana, augstu emisiju rūpniecības nozaru, kas rada lielas emisijas, samazināšana un neatjaunojamās enerģijas cenu paaugstināšana, bieži rada nevienlīdzību un var apgrūtināt neaizsargātās grupas, piemēram, māsājniecības ar zemiem ienākumiem, mazkvalificētus darbiniekus, lauksaimniecības darbiniekus un lauku iedzīvotājus. Tas saasina politisko polarizāciju un sabiedrības šķelšanos, kā arī var palielināt enerģētisko nabadzību. Klimata un labklājības kompromiss uzsver pastāvošo pretstatu starp cilvēku vajadzību apmierināšanu un vides slodzes mazināšanu, tā

vietā, lai rastu abpusēji izdevīgus risinājumus. Ja netiek integrēta klimata un sociālā politika, netiek ņemts vērā arī tas, ka veselīga vide ir būtiska sabiedrības ilgtermiņa veselībai. Citiem vārdiem sakot, **atbildīgi izstrādāta labklājības politika ir būtisks Parīzes nolīgumā un ES Zaļajā darījumā paredzēto pārmaiņu veicinātājs.**

- Labklājības politikai, kas samazina lielākos ienākumus, ir arī pozitīva ietekme uz klimatu. Augstu ienākumu grupas ir atbildīgas par ievērojami lielāku mājsaimniecību patēriņa emisiju daļu nekā pārējie iedzīvotāji (UNEP, 2020; Oxfam, 2020). Eiropas Savienībā 10 % vislielāko emisiju radītāji rada 41 % no visām emisijām un vairāk nekā 50 % viszemāko emisiju radītāju kopā (Chancel, 2022). **Nevienlīdzības novēršana, samazinot augstu emisiju luksusa preču un pakalpojumu patēriņu, ir labvēlīga arī videi un ekoloģijai.**
- Šajā politikas kopsavilkumā iepazīstinām ar sešām labklājības politikas iniciatīvām (nodarbinātības garantijas, ienākumu griesti, darba laika samazināšana, bezmaksas sabiedriskais transports, ēku renovācijas programmas un garantētie pamatpakalpojumi), kam ir potenciāls mazināt klimata pārmaiņas izraisošos procesus. Delfu metodes procesā, kas tika organizēts ES 1,5° C dzīvesveida projekta ietvaros, tika izvērtēta **katras politikas iniciatīvas vēlamība un iespējamība īstermiņā un vidējā termiņā - no 2025. līdz 2050. gadam.**
- Delfu metodes procesa eksperti vislielāko atbalstu izteica **darba laika saīsināšanai (DLS) un garantētajiem pamatpakalpojumiem (GPP).** Taču atkarībā no koncepcijas, šīs politikas iniciatīvas var radīt atšķirīgus rezultātus, tāpēc to definēšanai un ieviešanai ir nepieciešami zinātnisku pētījumu datus balstīti priekšlikumi un to integrācija ar patēriņa un labklājības jomu rīcībpolitiku.

POLITIKAS IETEIKUMI:

Ieviest valsts vai nozaru politikas iniciatīvas, kas samazina darba laiku:

- Ienākumu samazinājums, ko radīs DLS politikas iniciatīvas ieviešana, būtu jāsadala proporcionāli, paredzot lielāku samazinājumu grupām ar augstiem ienākumiem, jo zemu ienākumu mājsaimniecībām ir zemāka oglekļa pēda un lielāka nepieciešamība saglabāt vai palielināt ienākumus, lai nodrošinātu un uzturētu labklājību.
- Lai to panāktu, nozaru vai valsts DLS politikā būtu jāparedz trīspusēja izmaksu sadale starp valsti, darba ņēmējiem un darba devējiem, kā arī jāiekļauj papildu valsts subsīdijas, lai paaugstinātu ienākumus zemu ienākumu mājsaimniecībām.
- Valsts pārstāvji vai arodbiedrības var diskutēt par nozaru darba līgumiem, kas samazina darba laiku nozarēs, kurās ir vislielākais emisiju apjoms.

Paplašināt esošos sociālos pakalpojumus, izveidojot universālu pamatpakalpojumu sistēmu, garantējot vispārēju piekļuvi veselības aprūpei, bērnu aprūpei, transportam, mājokļiem, telekomunikācijām, enerģētikai un izglītībai par pieņemamu cenu:

- Pamatvajadzību nodrošināšana mazinās sociālo spriedzi un politisko pretestību klimata krīzes risināšanas ekonomiskajām iniciatīvām, kas nepieciešamas Eiropas Zaļā kursa ieviešanai.
- Demokrātiski ieviesti pakalpojumi, piemēram, mājokļu jomā, var samazināt emisijas, nosakot stingrākus vides standartus un piešķirot prioritāti ilgtspējīgiem materiāliem.
- Ieguldījumi aprūpes ekonomikā, piemēram, paplašinot veselības aprūpes un bērnu aprūpes pakalpojumu piedāvājumu, radīs jaunas darbavietas ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni un, visticamāk, pārvirzīs esošos darbiniekus uz aprūpes darbu ar mazāku vides ietekmi.

IETEIKUMU ZINĀTNISKAIS PAMATOJUMS

LABKLĀJĪBAS POLITIKA UN KLIMATA PĀRMAIŅU MAZINĀŠANA

Parīzes nolīgumā noteiktā 1,5° C mērķa sasniegšana nozīmē, ka ir jāierobežo cilvēku darbības rezultātā radušās oglekļa emisijas, ņemot vērā atlikušo globālo oglekļa budžetu. ES-27 tas nozīmē, ka līdz 2030. gadam majsaimniecību oglekļa dioksīda emisijas ir jāsamazina par gandrīz 70 %, salīdzinot ar 2015. gada līmeni, un par vairāk nekā 90 % līdz 2050. gadam. Šāda samazinājuma mērogs un ātrums prasīs ievērojamas pārmaiņas sabiedrībā. Efektīva labklājības politika var palīdzēt mazināt ar to saistīto sociālo spriedzi.

Vairākas labklājības politikas jomas var atbalstīt pāreju uz 1,5° C sabiedrību. Šo iespēju mērķis ir veicināt labklājību, noturību un taisnīgumu, vienlaikus risinot klimata pārmaiņu radītās problēmas. Šajā pārskatā labklājības politikas iniciatīvas ir (1) **nodarbinātības politikas iniciatīvas**, kas saistās ar tiesībām uz darbu, ienākumiem un darba laiku, un (2) **sabiedrisko pakalpojumu politikas iniciatīvas**, kas balstās uz kvalitatīvu sabiedrisko pakalpojumu sniegšanu, lai apmierinātu visu iedzīvotāju grupu pamatvajadzības. ES 1,5° C dzīvesveida projektā Delfu metodes procesā tika veiktas fokusgrupu diskusijas ar politikas ekspertiem no piecām ES dalībvalstīm: Vācijas, Ungārijas, Latvijas, Spānijas, Ungārijas un Zviedrijas. Diskusiju rezultātā tika izstrādāti šie politikas priekšlikumi.

Nodarbinātības politika

Ekspertu diskusijās izceltās un akadēmiskajos literatūras avotos par "zaļo" pāreju plašāk norādītās darba politikas jomas ir darba vietu garantijas, ienākumu griesti un darba laika saīsināšana.

Darba garantijas attiecas uz pastāvīgām programmām, kuru galvenais mērķis ir nodrošināt visiem darba iespējas par iztiku nodrošinošu atalgojumu (Tcherneva, 2019; Alcott, 2013). Piedāvājot augstas kvalitātes labi apmaksātas darbavietas, šīm programmām ir potenciāls risināt bezdarba un zemu apmaksātu darbavietu problēmu, tādējādi mazinot nabadzību un vienlaikus veicinot sociālo iekļaušanu un ienākumu vienlīdzību. Lai radītu sociālus un vides ieguvumus, darba garantijas programmas var dot priekšroku darba iespējām sievietēm, zemu ienākumu un

mazkvalificētām grupām nozarēs ar zemu oglekļa intensitāti, kas atbalsta vides un klimata mērķus.

Maksimālo **ienākumu griestu** vai ienākumu koeficientu ieviešana var veicināt vienlīdzīgāku sabiedrību un sekmēt sociālo kohēziju (Khan et al., 2022). Ņemot vērā pastāvošo korelāciju starp ienākumiem un oglekļa emisijām, ienākumu griesti personām ar augstiem ienākumiem var samazināt luksusa patēriņa radīto oglekļa pēdu.

Darba laika samazināšana bieži tiek izvirzīta kā līdzeklis bezdarba samazināšanai un ietekmes uz vidi mazināšanai (Antal et al., 2020; Gunderson, 2019; King & van den Bergh, 2017). Tas tiek panākts, pārtraucot ciklu "strādāt, lai nopelnītu, lai patērētu", nodrošinot labāku darba un privātās dzīves līdzsvaru un atbrīvojot laiku bērnu aprūpei un personīgajai aprūpei vai brīvprātīgajam darbam.

Sabiedriskie pakalpojumi

Strauja un visaptveroša pāreja uz ekoloģiski ilgtspējīgu ekonomiku var radīt ievērojamus sociālekonomiskos traucējumus. Šie traucējumi, kas izpaudīsies kā patēriņa samazināšanās, nodarbinātības samazināšanās neilgtspējīgās nozarēs vai sociālās spriedzes pieaugums, var nesamērīgi apdraudēt visneaizsargātākās sabiedrības iedzīvotāju grupas. Sociālajiem dienestiem ir izšķiroša nozīme, lai nodrošinātu, ka zaļā pāreja ir taisnīga, vienlīdzīga un pārticīga. Vienlaikus to var panākt arī ar plašāku pamatpakalpojumu nodrošinājumu ikvienam. Dažas no jaunākajos zinātniskajos literatūras avotos un politikas dokumentos visvairāk apspriestajām sabiedrisko pakalpojumu nodrošināšanas politikas jomām ir bezmaksas sabiedriskais transports, energoneefektīvu ēku renovācijas programma un GPP attīstība.

Lielākajā daļā valstu lielāko daļu oglekļa emisiju uz vienu iedzīvotāju, kas rodas no transporta, rada privāto automobiļu izmantošana (Akenji et al., 2021). **Bezmaksas sabiedriskā transporta** nodrošināšana var veicināt oglekļa dioksīda emisiju samazināšanu, satiksmes sastrēgumu samazināšanu un uzlabot gaisa kvalitāti un satiksmes drošību (Štraub & Jaroš, 2019). Bezmaksas sabiedriskā transporta ieviešana prasa rūpīgu plānošanu, lai nodrošinātu, ka tas ir finansiāli ilgtspējīgs un pielāgots sabiedrības vajadzībām.

Mājokļu apkure un dzesēšana ir nozīmīgs mājaimniecību oglekļa dioksīda pēdas emisiju avots. Valsts **programma energoneefektīvu ēku renovācijai** īstenošana ir dzīvotspējīgs risinājums, lai samazinātu mājokļu radīto ietekmi uz klimatu (Kirby, 2022). Šāda programma varētu ietvert valsts finansējumu un tehnisko atbalstu, lai uzlabotu ēku energoefektivitāti, modernizētu drošības elementus un modernizētu to dizainu, lai tas atbilstu pašreizējiem standartiem. Esošo ēku renovācija arī palīdz izvairīties no emisijām un citas ietekmes, ko rada jaunbūves, un samazina enerģijas rēķinu finansiālo ietekmi, kas ir īpaši svarīgi mājaimniecībām ar zemiem ienākumiem. Pašreiz Latvijā atbalsts ir paredzēts tikai tām ēkām, kuru īpašnieki ir aktīvi un vienojas, nevis atbilstoši vajadzībai un patēriņa datiem.

Garantētie pamatpakalpojumi ir priekšlikums apmierināt visu iedzīvotāju pamatvajadzības, ievērojot vides ierobežojumus (Coote, 2023). Pašlaik pamatpakalpojumi, piemēram, pārtika, mājoklis un veselības aprūpe, ir nevienmērīgi sadalīti, un atsevišķām iedzīvotāju grupām tie nav pietiekami pieejami. GPP pieeja paredz, ka šos pakalpojumus sniegtu gan valsts un pašvaldības iestādes, gan sabiedriskās organizācijas, nodrošinot visiem to bezmaksas pieejamību. Lai gan GPP sociālie ieguvumi ir acīmredzami uzreiz, GPP radītā klimata pārmaiņu ietekmes mazināšana ir saistīta ar to, ka šo pakalpojumu nodrošināšana rada zemas oglekļa emisijas.

SĪKĀK PAR ATSEVIŠĶĀM POLITIKAS JOMĀM

Ātrai pārejai uz ekoloģiski ilgtspējīgu sabiedrību ir jāsamazina turīgāko patēriņš, nezaudējot taisnīgumu vai labklājību miljoniem cilvēkiem ar zemiem ienākumiem. Tāpēc politikas eksperti projekta Delfu metodes procesa diskusijās no visa politikas iniciatīvu saraksta izcēla divas iniciatīvas, kuru integrēta ieviešana spēj samazināt ekoloģisko pēdu, nesamazinot pamatvajadzības. Pirmā politikas iniciatīva - **darba laika samazināšana** samazinātu patēriņu, samazinot ienākumus un pārceļot daļu no darbā pavadītā laika uz laiku atpūtai. Otrā politikas iniciatīva - esošā pakalpojuma groza paplašināšana ieviestu **garantētos pamatpakalpojumus**, garantētu augstu labklājības līmeni atstumtajām kopienām un darba ņēmējiem ar samazinātiem ienākumiem, vienlaikus ļaujot valstīm dekarbonizēt daļu savas ekonomikas. Darba laika samazināšana un garantētie pamatpakalpojumi kopā veido plānu, kā sabiedrībai mazināt klimata krīzi, vienlaikus palielinot labklājību. Tikpat svarīgi ir tas, ka eksperti uzskatīja, ka abas politikas jomas ir iespējams īstenot līdz 2030. gadam.

Darba laika samazināšana

DLS politikai ir potenciāls samazināt patēriņa līmeni, samazinot ienākumus un mainot dzīvesveidu, tādējādi ievērojami samazinot ekoloģisko pēdu. Tomēr DLS sociālā un ekoloģiskā ietekme nav pilnībā izpētīta. Politikas veidotāji, arodbiedrības, darba devēji un pētnieki jau ilgu laiku interesējas par DLS ietekmi uz darba ņēmēju labklājību, produktivitāti un nodarbinātības līmeni. Zinātniskie literatūras avoti liecina, ka DLS politika var efektīvi uzlabot labklājību un samazināt patēriņu, bet tam nepieciešama kombinācija ar citām iniciatīvām.

Lielākajā daļā pasaules, īpaši augstu ienākumu valstīs, industrializācijas sākumā ieviestā garā darba diena ir saīsināta līdz 8 stundu darba dienai. Tomēr pēdējās desmitgadēs šis samazinājums ir palēninājies (Huberman and Minns, 2007; Feenstra et al., 2015). Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (ESAO jeb angļiski OECD) valstu vidū vidējais nostrādāto stundu skaits gadā no 2010. līdz 2019. gadam nedaudz samazinājās no 1799 stundām līdz 1767 stundām, bet pandēmijas laikā samazinājās līdz 1687 stundām un nākamajos divos gados atkal pieaugs (OECD, 2022). Atbalstītāji apgalvo, ka darba laika samazināšana var samazināt bezdarbu, veicināt darbinieku veselību, labbūtību un produktivitāti, kā arī pārdaļīt neapmaksātu aprūpes darbu. Kritiķi norāda, ka samazināšana var palielināt uzņēmumu vienības izmaksas, kā rezultātā var

paaugstināties cenas un samazināties investīcijas, kā arī samazināties ienākumi un palielināties darba ņēmēju nedrošība (De Spiegelaere, S. un Piasna, A., 2017).

Eiropas Arodbiedrību iniciatīva (ETUI), pārskatot esošos zinātniskās literatūras avotus par DLS shēmām, secināja, ka lielākajai daļai vietējo un valsts mēroga eksperimentu ir dažādi rezultāti vēlamo mērķu sasniegšanā. Daudzi brīvprātīga darba laika samazināšanas gadījumi (kurus ierosināja darba devēji un darba ņēmēji) bija efektīvi, jo pasargāja no atlaišanas, un daži, galvenokārt Zviedrijā, darba laiku palielināja. Politikas iniciatīvas, kas veicināja brīvprātīgu darba laika samazināšanu uzņēmumu vai valsts līmenī, bieži vien radīja ievērojamu reālās algas samazinājumu apmaiņā pret nodarbinātības aizsardzību un palielināja nepilna darba laika darbinieku skaitu, jo īpaši darbiniekus ar zemiem ienākumiem. Brīvprātīgās iniciatīvas aprūpes darba līdzsvaru mājāsaimniecībās vai vispārējo darba intensitāti izmainīja nenozīmīgi. Kolektīvie samazinājumi, piemēram, Francijā noteiktie, vairāk sadalīja izmaksas starp darba ņēmējiem, darba devējiem un valsti un mazāk efektīvi samazināja bezdarbu, bet veicināja vairāk pilna laika darba un nelielas izmaiņas dzimumu lomās. Visos piemēros ETUI secināja, ka programmas panākumi lielā mērā bija atkarīgi no tās pielāgošanās vietējam kontekstam, tostarp darba tirgum, biroju kultūrai un dzimumu normām (De Spiegelaere, S. un Piasna, A., 2017).

DLS politika ietekmē arī klimatu. Jautājuma būtība saistībā ar DLS ekoloģisko ietekmi ir, vai tas samazina patēriņu, pārdalot laiku un ienākumus ilgtspējīgai brīvā laika pavadīšanai un aprūpei, vai arī darba ņēmēji izmanto papildu laiku, lai izvēlētos rīcības, kas rada lielas oglekļa dioksīda emisijas, piemēram, ceļojumus. Turklāt ir svarīgi, vai ekoloģiskā pēda ir galvenokārt atkarīga no laika vai ienākumiem. Iniciatīvas, kas nav pienācīgi vērstas uz DLS politiku, var palielināt varbūtību, ka darba laika vai ienākumu samazināšana radīs negatīvus ārējos faktorus, piemēram, lidojumu skaita pieaugumu, kas iztērē sākotnējos darba un ienākumu samazināšanā radušos ekoloģiskos ietaupījumus.

Ir pieejams plašs un arvien pieaugošs zinātniskās literatūras avotu skaits par DLS ekoloģisko dimensiju. Antal et al. (2020) veiktā esošo pētījumu metaanalīze konstatēja, ka iepriekšējie pētījumi nav pārliecinoši par saikni starp DLS un emisijām, galvenokārt tāpēc, ka ir sarežģīti salīdzināt pētījumus ar ļoti atšķirīgām metodoloģijām. Mallinson un Cheng (2021) konstatēja spēcīgu korelāciju starp vidējo darba laiku un valsts mēroga CO₂ emisijām ASV. Šo secinājumu apstiprināja Fremstad et al. (2019), aprēķinot, ka darba laika samazināšanas politika ASV rada nelielu oglekļa emisiju samazinājumu, tomēr mazākā mērā.

Šveices darbinieku garengriezuma pētījumā Neubert et al. (2022) konstatēja, ka DLS samazina emisijas radošās rīcības un palielina labklājību. Lielāko daļu samazinājuma noteica ienākumu samazinājums, nevis darba laika samazinājums. Proti, zemāki ienākumi pēc DLS samazināja emisijas, samazinot izdevumus apģērbiem, samazinot dzīvojamo platību un ierobežojot pārvietošanos ar automašīnu un lidmašīnu. Savukārt mazāks darba laiks samazināja to, cik bieži darbinieki uz darbu brauca ar automašīnu. Nässén un Larsson (2015) līdzīgi parādīja, ka Zviedrijas mājāsaimniecībās darba laika samazinājums par 1 % samazināja emisijas par 0,8 %. Viņi šo samazinājumu gandrīz pilnībā saista ar patēriņa samazināšanos pēc ienākumu samazināšanās. Turpretī Shao un Rodriguez-Labajos (2016) konstatēja, ka, lai gan attīstītajās valstīs emisijas

pieaug līdz ar darba laika pieaugumu, jaunattīstības valstīs, kur papildu ienākumi netika tērēti augstu oglekļa emisiju brīvā laika pavadīšanas rīcībām, šī tendence nav vērojama. Turklāt turpmākajā pētījumā Shao un Shen (2017) pievērsās 15 ekonomiski attīstītām Eiropas valstīm un konstatēja, ka kopš 2000. gada darba laiks un emisijas ir atsaistītas līdzīgi kā jaunattīstības valstīs.

Ir aizvien vairāk pierādījumu tam, ka DLS politikas iniciatīva samazina emisijas, galvenokārt samazinot ienākumus, taču šie pierādījumi nav vienveidīgi. Vienlaikus zinātniskās literatūras avoti par DLS vispārējo makroekonomisko ietekmi liecina, ka iniciatīvas ar vislielākajiem ieguvumiem darbinieku un mājsaimniecību labklājībai ir vai nu pagaidu pasākumi, lai novērstu atlaišanu, vai arī shēmas, kas tikai minimāli samazina reālo algu. Šajā kontekstā politikas veidotājiem būtu uzmanīgi jāorientējas savstarpējās mijietekmēs, kas saistīti ar ienākumu samazināšanu vides vārdā un ienākumu saglabāšanu, lai nodrošinātu un uzturētu labklājību.

Garantētie pamatpakalpojumi

GPP ir valsts un kolektīvi nodrošināti pakalpojumi, kas apmierina ikviena indivīda pamatvajadzības. Jau kopš pirmās teorētiskās definīcijas GPP ir plaši definēti kā katra sabiedrības locekļa "līdzdalība, veselība un kritiskā autonomija" (Doyal un Gough, 1991) un "piederība, ķermeņa integritāte un praktiskais saprāts" (Nussbaum, 2000). GPP veidošana nozīmē, ka jāpalielina esošās labklājības valstis, lai cita starpā nodrošinātu tīru gaisu un ūdeni, uzturu, bērnu un veselības aprūpi, izglītību, mājokļus, enerģiju, drošību, tranzītu un digitālos sakarus. GPP maina arī to, kā labklājības valstis sniedz savus pakalpojumus. Tā vietā, lai pakalpojumus uzskatītu par privilēģētu darba devēju dāvinājumiem dažiem trūcīgajiem, GPP par prioritāti izvirza demokrātisku dialogu, kas ļauj iedzīvotājiem pienācīgi ietekmēt, kādi pakalpojumi tiek sniegti un kā. Svarīgi, ka GPP arī atzīst, ka cilvēka pamatvajadzība ir ilgtspējīga ekosistēma. GPP nenodrošina vispārēju labklājību uz plaukstošas planētas rēķina, bet tā vietā sabiedrisko pakalpojumu izstrādē koncentrē klimata pasākumus, lai politiski ekonomiskos lēmumus pamatotu biosfēras realitātē (Coote, 2023).

GPP būtu jānodrošina galvenokārt, bet ne tikai, demokrātiski atbildīgai valstij. Papildus tiešai pakalpojumu sniegšanai centrālajām un vietējām pašvaldībām ir jānodrošina vienlīdzīgas piekļuves tiesības visām sociālekonomiskajām grupām, jānosaka un jāievieš standarti un pienākumi, izmantojot sociālo licencēšanu, jāapkopo un jāiegulda nepieciešamie līdzekļi, kā arī jāveicina dažādi pakalpojumu sniegšanas modeļi, reaģējot uz dažādiem vietējiem kontekstiem. Valstij būtu jāsadarbojas ar dažādām pilsoniskās sabiedrības grupām, tostarp arodbiedrībām, kooperatīviem, bezpeļņas organizācijām un nevaldības organizācijām, lai maksimāli palielinātu legimitātāti un efektivitāti (Coote, 2023).

Daudzas valstis un pašvaldības jau ievieš pakalpojumus saskaņā ar tādiem GPP principiem kā universālums, decentralizēta lēmumu pieņemšana un dekomodifikācija. Norvēģijas valdība nodrošina nepārtrauktu bērnu aprūpi no viena līdz sešu gadu vecumam visiem tās iedzīvotājiem.

Tā apvieno "juridisku garantiju uz vietu visiem bērniem ar maksu, kas ir gan kopumā zema, gan atkarīga no ienākumiem" (Ellingsaeter, 2014: 53-76). Privātie uzņēmumi nodrošina bērnu papildu aprūpi, nemazinot valsts sistēmas ietekmi, jo valsts joprojām sedz lielu daļu bērnu aprūpes izmaksu, ierobežo maksu par privāto aprūpi, nosaka stingrus noteikumus attiecībā uz personāla kvalifikāciju, ierobežo peļņu līdz "saprātīgam" līmenim un nodrošina, ka vecāki darbojas pirmsskolas izglītības iestāžu valdēs (Coote, 2023). Publiski nodrošināta un universāla bērnu aprūpe ir svarīgs piemērs tam, ka GPP var efektīvi veicināt labklājību, vienlaikus ievērojot ekoloģiskos ierobežojumus. Aplūkojot veselības aprūpi vispārīgāk, var gūt ieskatu par GPP sniegtajiem ieguvumiem klimata jomā. Ievērojami privatizētas veselības aprūpes sistēmas (mērot pēc privātā sektora izdevumu daļas veselības aprūpē), piemēram, ASV, Apvienotajā Karalistē un Austrālijā, mazākā mērā visaptveroši apmierina bērnu un ģimeņu pamatvajadzības (OECD, 2020), un tām pārsvarā ir lielāka oglekļa dioksīda pēda nekā valsts sistēmām (Pichler et al., 2019). Bērnu aprūpes pakalpojumu paplašināšanai papildus ir potenciāls samazināt emisijas, radot ievērojamu skaitu zemu oglekļa emisiju darbvieta (Isser, 2019).

GPP būtu jānodrošina arī drošs, savstarpēji savienots, biežs, uzticams un pienācīgi finansēts sabiedriskais transports kopā ar gājēju ietvēm un veloseliņiem. Sabiedriskā transporta priekšrocības klimata jomā ir acīmredzamas. Izmantojot sabiedrisko transportu ASV, CO₂ emisijas samazinājās par 45 %, salīdzinot ar braukšanu ar vidēji piesārņojošu automašīnu (Pei, 2021). ANO lēš, ka, pārejot no automašīnām uz sabiedrisko transportu, var samazināt līdz 2,2 tonnām oglekļa dioksīda emisiju gadā uz vienu indivīdu, un, atsakoties bez privātajām automašīnām, gada oglekļa dioksīda emisijas samazinās līdz pat 3,6 tonnām (ANO). Pasaulē autobusi un vilcieni rada vidēji vairāk nekā 2 reizes mazāk emisiju nekā vieglie automobiļi (Starptautiskā Enerģētikas aģentūra, 2019). Transporta ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni, kā universāla un nepieciešama pakalpojuma noformulēšana, ļautu to padarīt noderīgu pēc iespējas lielākam skaitam cilvēku un radītu pozitīvu attieksmi, kas veicinātu plašu sabiedriskā transporta izmantošanu.

SVARĪGĀKIE SECINĀJUMI

Nobeigumā jāsecina, ka politikas veidotājiem būtu jāapsver DLS un GPP politikas iniciatīvu potenciāls uzlabot labklājību un samazināt ekoloģisko pēdu, taču rūpīgi jāizvērtē ar to saistītie kompromisi un regulējums. Gan vienas, gan otras iniciatīvas pamatā jābūt risinājumiem, kas samazina nevienlīdzību, t.sk., piemēram, zemākā un augstākā patēriņa ierobežojumiem, progresīvai nodokļu sistēmai un efektīvai sociālo pakalpojumu sistēmai dažādu ierobežojumu mazināšanai. DLS programmu panākumi ir atkarīgi no vietējās situācijas, un, lai sasniegtu gan vides, gan labklājības mērķus, var būt nepieciešamas niansētas pieejas. GPP piedāvā visaptverošu sistēmu būtisku pakalpojumu sniegšanai, kas atbilst demokrātiskai ietekmei un ekoloģiskajai ilgtspējai. Politikas veidotājiem būtu jāpiešķir prioritāte GPP, kas veicina demokrātisku dialogu, rīcību klimata jomā un vispārēju piekļuvi, piemēram, sabiedriskajam transportam, kas ievērojami

samazina oglekļa emisijas. Ir svarīgi līdzsvarot labklājību, ekoloģiskos mērķus un sabiedrības vajadzības, un efektīvi politikas pasākumi var veicināt ilgtspējīgāku un taisnīgāku nākotni.

PAR MUMS

ES 1,5° dzīvesveida konsorciā ir desmit pētniecības partneri - universitātes, pētniecības institūti, uzņēmumi un nevalstiskās organizācijas no Vācijas, Somijas, Ungārijas, Latvijas, Ungārijas, Nīderlandes, Spānijas un Zviedrijas.

SAZINIETIES AR MUMS

Apmeklējiet mūs onepointfivelifestyles.eu
Sazinieties ar mums info@onepointlifestyles.eu

Sekojiēt mums:

Facebook: www.facebook.com/EU1.5Lifestyles

LinkedIn: www.linkedin.com/company/eu-1-5-lifestyles

Twitter: twitter.com/1pt5lifestyles

ATSAUCES

- Antal, M., et al. (2021). *Environmental Research Letters*, 16(1). <https://doi.org/10.1088/1748-9326/abceec>
- Askenazy, P. (2013). Working time regulation in France from 1996 to 2012. *Cambridge Journal of Economics*, 37(2), 323–347. <https://doi.org/10.1093/cje/bes084>
- Chancel, L. (2019). Global carbon inequality over 1990-2019. *Nature Sustainability*, 5, 931-938, <https://doi.org/10.1038/s41893-022-00955-z>
- Coote, A. (2023). Universal Basic Services: Provisioning for Our Needs Within a Fair Consumption Space, Think Piece series, Hot or Cool Institute, Berlin.
- De Spiegelaere, S., & Agnieszka, P. (2017). The Why and How of Working Time Reduction. European Trade Union Institute. Retrieved from: <https://www.etui.org/sites/default/files/2020-07/The%20why%20and%20how%20of%20working%20time%20reduction-2017-WEB-2.pdf>
- De Spiegelaere, S., & Piasna, A. (2017). The why and how of working time reduction. European Trade Union Institute. ISBN 978-2-87452-466-0
- Doyal, L., & Gough, I. (1991). *A Theory of Human Need*, Palgrave Macmillan, London.
- Ellingsaeter, A. (2014). Towards universal quality early childhood education and care: the Norwegian model, in Gambero, L., Stewart, K., and Waldfogel, J. (2014)., *An Equal Start? Providing Quality Early Education and Care for Disadvantaged Children*, Bristol University Press.
- Fagnani, J. & Letablier, M-T. (2004). Work and Family Life Balance. The Impact of the 35-Hour laws in France. *Work, Employment & Society*, 18, 551-572. <https://doi.org/10.1177/0950017004045550>
- Feenstra, R.C., Inklaar, R., and Timmer, M.P. (2015). The Next Generation of the Penn World Table. *American Economic Review*, 105(10), 3150-3182. www.ggdc.net/pwt
- Fremstad, A., et al. (2019). Work Hours and CO₂ Emissions: Evidence from U.S. Households. *Review of Political Economy*, 31(1), 42–59. <https://doi.org/10.1080/09538259.2019.1592950>
- Fritz, M., & Koch, M. (2019). Public Support for Sustainable Welfare Compared: Links between Attitudes towards Climate and Welfare Policies. *Sustainability*, 11(15), 4146. <http://dx.doi.org/10.3390/su11154146>
- Huberman, M., & Minns, C. (2007). The times they are not changin': Days and hours of work in Old and New Worlds, 1870–2000. *Explorations in Economic History*, 44, 538-67.
- International Energy Agency. (2019). GHG Intensity of Passenger Transport Modes. <https://www.iea.org/data-and-statistics/charts/ghg-intensity-of-passenger-transport-modes-2019>
- Isser, M. (2019). A Low-Carbon Economy Will Be Built by Nannies, Caregivers and House Cleaners. *In These Times*. <https://shorturl.at/kuCDO>
- Mallinson, DJ., & Cheng, K. (2022). The Relationship between State-Level Carbon Emissions and Average Working Hours in the United States: A Replication Study. *Environmental Sociology*, 8(1), 88–93. <https://doi.org/10.1080/23251042.2021.1975350>
- Méda D., & Larroutourou, P. (2016). Einstein avait raison: il faut réduire le temps de travail. Ivry-sur-Seine. Les Editions de l'Atelier.
- Nässén, J., & Larsson, J. (2015). Would Shorter Working Time Reduce Greenhouse Gas Emissions? An Analysis of Time Use and Consumption in Swedish Households. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 33(4). 726-45. <https://doi.org/10.1068/c12239>

- Neubert, S., et al. (2022). Free Days for Future? Longitudinal Effects of Working Time Reductions on Individual Well-Being and Environmental Behaviour. *Journal of Environmental Psychology*, 82. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2022.101849>
- Nussbaum, M. (2000). *Women and Human Development: The Capabilities Approach*, Cambridge University Press.
- Organisation for Economic Cooperation and Development. (2020). Is Childcare Affordable? Policy Brief on Employment, Labour and Social Affairs, OECD, Paris, <https://policycommons.net/artifacts/3818410/is-childcare-affordable-policy-brief-on-employment-labour-and-social-affairs/4624326/>
- Organisation for Economic Cooperation and Development. (2022). OECD Data Explorer, Average annual hours actually worked per worker. www.data-explorer.oecd.org
- Otto, A., & Gugushvili, D. (2020). Eco-Social Divides in Europe: Public Attitudes towards Welfare and Climate Change Policies. *Sustainability*, 12(1), 404; <https://doi.org/10.3390/su12010404>
- Qing-long, S., & Rodríguez-Labajos, B. (2016). Does Decreasing Working Time Reduce Environmental Pressures? New Evidence Based on Dynamic Panel Approach. *Journal of Cleaner Production*, 125, 227–35. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.03.037>
- Seifert, H., & Trinczek, R. (2000). New approaches to working time policy in Germany: The 28,8-hour working week at Volkswagen Company. WSI-Diskussionspapier, No. 80.
- Sisson, K. (2012). *Pacts for Employment and Competitiveness: Concepts and Issues*. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. Retrieved from: <https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/2012/pacts-employment-and-competitiveness-concepts-and-issues>
- UCLA Transportation. (2021). 5 Environmental Benefits of Sustainable Transportation. <https://shorturl.at/gFNS6>
- United Nations. (2019). Your Guide to Climate Action: Transport. <https://www.un.org/en/actnow/transport>

Šis projekts ir saņēmis finansējumu no Eiropas Savienības pētniecības un inovācijas programmas "Apvārsnis 2020" saskaņā ar grantu līgumu Nr. 101003880.

Par saturu atbild vienīgi autori. Tas ne vienmēr atspoguļo Eiropas Savienības viedokli. Ne Eiropas Klimata, infrastruktūras un vides izpildaģentūra (CINEA), ne Eiropas Komisija nav atbildīga par tajā ietvertās informācijas izmantošanu.